

Lietuvos svajonė

Duonos užtenka, norime žaidimų

Autoriai

Ovidijus Lukošius yra žurnalo IQ ir portalo *Alfa.lt* vyriausiasis redaktorius ir leidėjas. Dešimtojo dešimtmečio viduryje žurnalistiko karjerą pradėjo dienraštyje „Lietuvos rytas“, vėliau tapo jo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. Buvo žiniasklaidos grupės „Diena Media News“ vyriausiasis redaktorius. 2007-aisiais su partneriais įkūrė žiniasklaidos bendrovę, kuri plėtoja veiklą regioninių laikraščių, žurnalų ir naujienų portalų srityje. Baigė žurnalistikos bakalauro ir magistro studijas Vilniaus universitete.

Dr. Dalia Grybauskaitė yra buvusi Lietuvos Respublikos Prezidentė (2009–2019 m.). Ji buvo pirmoji šalies prezidentė moteris ėjusi pareigas dvi kadencijas iš eilės. Iki prezidento rinkimų, 2001–2004 m., ji buvo finansų ministrė. 2005 m., eidama Europos Sąjungos finansinio programavimo ir biudžeto komisarų pareigas, ji buvo išrinkta Metų Komisare. D. Grybauskaitė yra įgijusi politinės ekonomijos bakalauro, ekonomikos mokslų daktaro ir Džordžtauno universiteto garbės daktaro (*Honoris Causa*) vardą. Ji išlieka labai populiari Lietuvos visuomenėje ir toliau pasisako už moterų lyderystę, lyčių lygybę, tvarų vystymąsi, ekonomikos valdymo skaidrumą ir atskaitomybę, energetinį saugumą, transatlantinius santykius ir geopolitinį saugumą.

Reinhardas Krummas nuo 2021 m. vadovauja Friedricho Eberto fondo (FEF) Baltijos šalių regioniniam biurui (Ryga). 1991–1998 m. jis dirbo žurnalistu Rytų Europoje, buvo „Deutsche Presse-Agentur“ (DPA) korespondentas Baltijos šalyse, dirbęs Rygoje, o vėliau – žurnalo „Der Spiegel“ korespondentas Maskvoje. Dirbdamas FEF, vadovavo biurams Rusijos Federacijoje (Maskva), Europos regioninio bendradarbiavimo ir taikos biurui (Viena) ir Vidurio ir Rytų Europos skyriui (Berlynas).

Lietuvos svajonė

Duonos užtenka, norime žaidimų

Įžanga

Ar žmonės Lietuvoje turi svajonę? Savo asmeninę arba su valstybe susijusią svajonę? Ir ar jie gali siekti šios svajonės? Ar valstybė pildo piliečių svajones, ar piliečiai patys yra atsakingi už savo svajonių įgyvendinimą? Ar vyresnio amžiaus žmonių ir jaunimo svajonės skiriasi? Ar yra bendra Lietuvos svajonė, ar kiekvienas regionas turi savo svajonę?

Tai yra pagrindiniai klausimai, kuriuos Friedricho Eberto fondas (vok. *Friedrich-Ebert-Stiftung*, FES) norėjo užduoti lietuviams, ir vykdydamas dar du tyrimus šiuos klausimus taip pat norėjo užduoti Estijos bei Latvijos žmonėms. Ieškodamas atsakymų FES bendradarbiavo su Estijos apklausų institutu „Turu/Uuringute“, Latvijos apklausų institutu SKDS ir Lietuvos apklausų institutu „Baltijos tyrimai“. Surengus tris seminarus ir padedant tikslinėms grupėms pavyko paruošti bendrą trijų Baltijos valstybių klausimyną, apimantį pagrindinius klausimus ir specifinius klausimus kiekvienai šaliai.

Ši veikla pradėta pačiu laiku. Lietuva jau 20 metų yra ES ir NATO narė. Nepaisant Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą, lietuviai jaučiasi saugūs žinodami, kad Lietuva yra neatsiejama šių organizacijų dalis. Baltijos valstybės nebenori būti vadinamos buvusiomis sovietinėmis respublikomis. Ir ne be reikalo. Praėjus daugiau nei trisdešimt metų nuo antrojo nepriklausomybės atkūrimo (pirmasis nepriklausomybės laikotarpis – 1918–1940 m.), Lietuva yra stabili, demokratinė ir klestinti šalis. Bet kas toliau? Ko žmonės siekia, kas yra jų ateinančių dešimtmečių kelrodis? Jų svajonė gali būti artima amerikietiškajai, kuri pasirodė maždaug prieš šimtą metų. Tai tarsi gero gyvenimo kerai – kiekvienas gali džiaugtis laisve, stabilumu ir galimybe kilti aukštyn tiek finansiniu, tiek socialiniu atžvilgiu. Šis idealas vis dar labai populiarus visame pasaulyje – „Google“ paieškos sistemoje įvedus angliškų žodžius „American“ ir „dream“ rodoma daugiau nei 1 mlrd. paieškos rezultatų.

Tačiau svajonė neatsiejama nuo supratimo, kad amerikiečių tauta neatsirado iš niekur, ji susikūrė. Nauja valstybė, nauji piliečiai, nauji tikslai. Tai iš dalies galima pasakyti ir apie Lietuvą. Lietuviai aktyviai veikė siekdami nepriklausomybės 1990–1991 ir 1918 m. Tai tauta ir žmonės, kurie atsiskyrė nuo Rusijos imperijos – jie smarkiai skiriasi ir nuo Sovietų Sąjungos.

Dabar lietuviams belieka pasirinkti savo ateities kelrodį. Akivaizdu, kad vien svajonės neužtenka, bet ji iš tiesų yra labai svarbi. Tai vizija, tautinio charakterio parodymas ir būdas pateikti save kitose šalyse. Šitai taip pat yra keletas iš amerikietiškosios svajonės atsiradimo priežasčių. Tiesa, amerikietiškoji svajonė atsirado XX a. 4-ajame dešimtmetyje, Didžiosios ekonominės krizės metais, o lietuviai savo svajonę gali apibrėžti ekonomiškai mažiau kritiniu metu, nors ir turi bendrą sieną su šiuo metu košmariška kaimyne – Rusijos Federacija.

Dr. Reinhardas Krummas

Friedricho Eberto fondo regioninio biuro Baltijos šalims direktorius

Pratarmė

Vienintelė, svarbiausia, nekintanti Lietuvos išlikimo sąlyga – laisvė. Ir, žinoma, visa, kas gali užtikrinti, kad jos linija būtų aiški, vientisa, neleidžianti prarasti budrumo, bet suteikianti valstybei, tautai galių augti ir stiprėti.

Prieš 35 metus tauta gyveno viena mintimi – nepriklausomybės susigrąžinimo idėja. Susigrąžinome per praėjusį šimtmetį antrą kartą. Po to iškilo šiandien tokie savaime suprantami narystės NATO ir Europos Sąjungoje tikslai, pasiekti bendromis jėgomis ir valia. Atrodė, kas toliau?

Geopolitinės aplinkybės padiktavo daugiau nei aiškų atsakymą: laisvė ir jos įtvirtinimas. Pernelyg ilgi ir gniuždantys buvo jos praradimo laikotarpiai, pernelyg gyva atmintis – okupacijos žiaurumas, dešimtys tūkstančių ištremtų ir žuvusių Sibire, ištisą pokario dešimtmetį trukęs partizaninis pasipriešinimo judėjimas. Kolektyvinė patirtis, nusėdusi į mūsų genus, neleidžia mąstyti apie Lietuvos ateitį be tokių pamatinių sąvokų kaip „tautos laisvė“ ir „valstybės savarankiškumas“.

Abu nepriklausomybės atkovojojimai buvo stebuklas – Lietuvos istorijos pasididžiavimo puslapiai, kuriuos laikas atverčia vis iš naujo, kas kartą stebindamas tautos jėga, diplomatinio protėvių toliaregiškumu, kai buvo kuriama ši valstybė, kai buvo siekiama ją išsaugoti.

Šiomet minime 120 metų, kai buvo panaikintas lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas, trukęs keturis dešimtmečius, kuriam pasipriešinti buvo atsiradusi unikali tūkstančio knygnešių, gabenusių uždraustus lietuviškus leidinius, veikla. Paprasti žmonės, bet nepaprasti savo dvasia, kaip ir dešimtys tūkstančių savanorių, prieš šimtmetį stojusių ginti nepriklausomybės. Tai buvo patriotiškumas, įgavęs prasmę. Daugiau nebegalime sau leisti prarasti nei kalbos, nei savo tapatybės, nei valstybės. Todėl mums tokia svarbi euroatlantinė partnerystė, kur

---

mažos Lietuvos balsas, apginamumas tiek pat reikšmingas kaip ir bet kurios kitos narės.

Rusijos karas prieš nepriklausomą Ukrainą sutelkė laisvę branginančius žmones. Bet akivaizdu, jog turime nepaliaujamai dirbti, kad mūsų vienybės agresoriaus akivaizdoje neišsklibintų banali priešprieša, nuovargis ar egoistiški interesai, kad solidarumo turinys įgautų vis aiškesnę formą – gynybinę, ekonominę, kultūrinę. Turime daug investuoti į visapusišką pažangą, gilinti politinę išmintį ir siekti, kad laisvė tiek Lietuvoje, tiek Europoje būtų bendra atsakomybė, pagrįsta susigrąžintais idealais.

Mes turime aiškią savo valstybės idėją. Ji neginčijama, ji geriau nei bet kada apginta. Laisvės dešimtmečiai jai paklojo tvirtą pagrindą.

Dr. Dalia Grybauskaitė,
Lietuvos Prezidentė 2009–2019 m.

Lietuvos svajonė

Duonos užtenka, norime žaidimų

Ovidijus Lukošius

IQ žurnalo vyriausiasis redaktorius

Tai buvo jau po 2008–2009 m. pasaulinės finansų krizės, ypač skaudžiai smogusios Lietuvai ir kitoms Baltijos šalims, bet dar gerokai iki Rusijos plataus masto invazijos į Ukrainą, kurią tuomet buvo sunku net įsivaizduoti. Vienoje IQ žurnalo organizuotų konferencijų aptarinėjome ateinančių metų svarbiausius Lietuvos ir pasaulio įvykius. Pranešimą skaitęs Estijos filosofas ir rašytojas, Helsinkio universiteto profesorius Reinas Raudas pareiškė, kad Lietuvos visuomenė turi didelę problemą – ji nebeturi svajonės.

Po šios frazės auditorija nuščiuvo, o profesorius iš Estijos toliau dėstė teiginį turinčius pagrįsti argumentus. Iškovojusi laisvę, atkūrusi nepriklausomą valstybę, pasiekusi narystę Europos Sąjungoje (ES) ir NATO, kas skatino sparčią ekonomikos plėtrą ir, kaip įsivaizdavome, garantavo saugumą (ar bent jo jausmą, iliuziją), Lietuvos visuomenė nebeturi didelės svajonės, bendro tikslo. Esą nebėra naujų visus ar bent daugumą, bent jau šalies elitą, vienijančių motyvų judėti į priekį ar bent žinoti, kuria kryptimi norime toliau eiti.

Galima polemizuoti su prof. R. Raudu, bet tuo metu Lietuva, kaip ir kitos Baltijos

šalys, atrodė tampanti ramia, nuobodžia, pasiturinčia valstybe, prarandančia alkį ir energiją, stūmusią nuo Sąjūdžio laikų per kone laukinį XX a. paskutinį dešimtmetį, transformavusia sovietinę ir postsovietinę visuomenę labiau vakarietiškos link, kur dominuoja ir daugeliui tampa priimtinos visiškai kitokios elgesio normos nei dominavusios sovietinės okupacijos metais.

Svajonės išsipildymas ir neturėjimas naujos kelia grėsmę įstrigti esamajame laike, nebespręsti ir neišspręsti įsisenėjusių socialinių problemų, neišsklaidyti nuodingo sovietinio mąstymo likučių, įstrigti vidutinių pajamų sąspūstuose, likti latentinės transformacijos būsenos, „negyventi kaip Švedijoje“.

Gyventi kaip Švedijoje – tai taip pat buvo lietuvių svajonė Atgimimo ir pirmaisiais Nepriklausomybės metais. To laiko naujieji politikos lyderiai turėjo visuomenei pateikti patrauklią idėją ir tikslą. ES tuomet atrodė pernelyg tolima ir neaiški perspektyva, menkai pažįstama bundančiai tautai, ir žodis „Sąjunga“ po dešimtmečių Sovietų Sąjungos okupacijos skambėjo gąsdinančiai. O Švedija, tuomet dar ne ES

---

narė, visuomet pabrėžianti savo neutralumą, kitame Baltijos jūros krante esanti valstybė, kurios link Palangos paplūdimyje žvelgė už geležinės uždangos gyvenę lietuviai, slapčia svajodami apie laisvą ir teisingą gyvenimą, buvo seniai brandintas svajonės objektas.

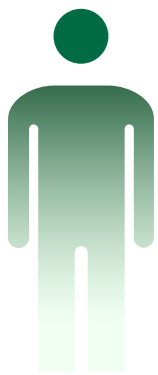
Bet ir ši svajonė, galima sakyti, išsipildė. IQ žurnalas kas keletą metų kovo mėnesio numeryje skaičiuoja indeksą, kurį pavadino „Kada pavysime Švediją?“. Vertindami ekonominius ir socialinius rodiklius iš pradžių su Švedija lyginome Lietuvą ir kitas postsovietines šalis, bet galiausiai atotrūkis tarp Baltijos šalių ir Baltarusijos, Moldovos, Ukrainos, Pietų Kaukazo ir Vidurinės Azijos valstybių tapo toks didelis, kad tie palyginimai nebeteko prasmės ir vėliau pasirinkome įvairias ES šalis, nuo priklausiusių vadinamajam socialistiniam lageriui iki Pietų Europos. Švedijos Lietuva, žinoma, taip ir nepavijo, o gal ir esamuju laiku niekada nepavys. Bet 1990-ųjų Švedija, kuri kažkada atrodė kaip saldi, bet nereali svajonė, jau pralenkta.

Britų verslo dienraštis „Financial Times“ straipsnyje, skirtame ES plėtros dvidešimtmečiui, kai į Bendriją įstojo daugiausia postsovietinės šalys, rašo:

„Per pastaruosius du dešimtmečius beveik visose dešimtyje šalių bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui padvigubėjo dėl investicijų antplūdžio ir išaugusio eksporto. Lietuva yra šios plėtros žvaigždė – BVP vienam gyventojui per pastaruosius du dešimtmečius padidėjo daugiau nei tris kartus.“

Taigi net drąsiausios svajonės pildosi. Ir Lietuva iš tiesų tapo šalimi, kurioje išsipildė svajonės, kažkada atrodžiusios fantastiškos ir nerealios.

Bet grįžkime prie šio straipsnio pradžioje iškelto klausimo, ar Lietuva turi svajonę? Ir kokią? Atsakymo į jį ieškosime kartu su Friedricho Eberto fondu, kuris su visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrove „Baltijos tyrimai“ atliko apklausą visose trijose Baltijos šalyse. Kovo 15–25 d. Lietuvoje buvo apklausta 1013 gyventojų nuo 18 iki 74 metų.

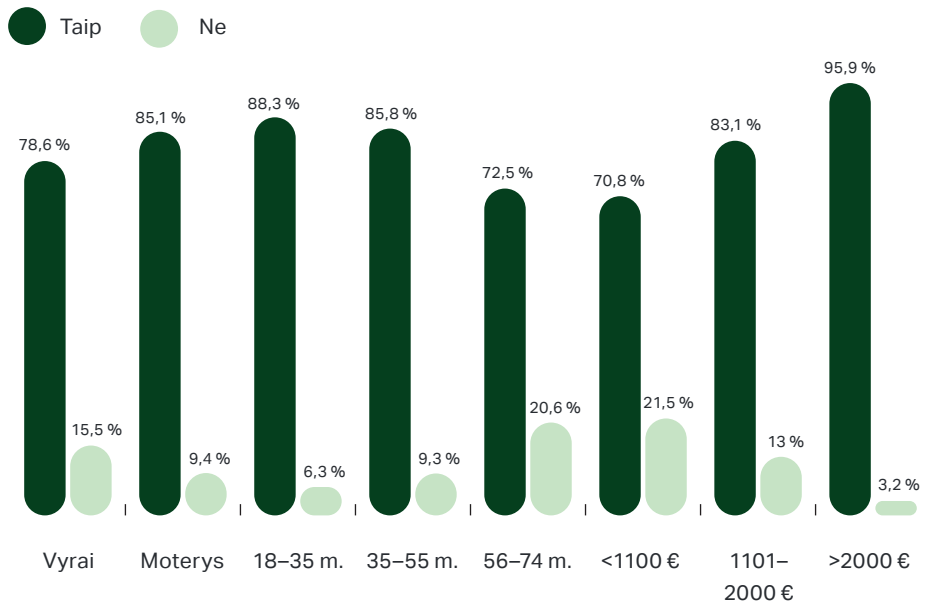

Trys didžiausi norai

Lietuviai vis dėlto svajoja. Aštuoni iš dešimties (82 proc.) apklausos dalyvių teigė turintys svajonę ar bent norą. Daugiau svajojančių yra moterų (85,1 proc.) nei vyrų (78,6 proc.), jaunų žmonių (88,3 proc. 18–35 metų grupėje) nei vyresnių (72,5 proc. 56–74 metų grupėje), pasiturinčių (95,9 proc.

grupėje, kur namų ūkio pajamos viršija 2000 eurų) nei gyvenančių vargingiau (70,8 proc. grupėje, kur namų ūkio pajamos yra mažesnės nei 1100 eurų). Didmiesčių gyventojai taip pat svajoja daugiau nei miestų ar kaimo vietovių – atitinkamai 87,4, 81,8 ir 74,9 proc.

Ar turite svajonę arba norą?

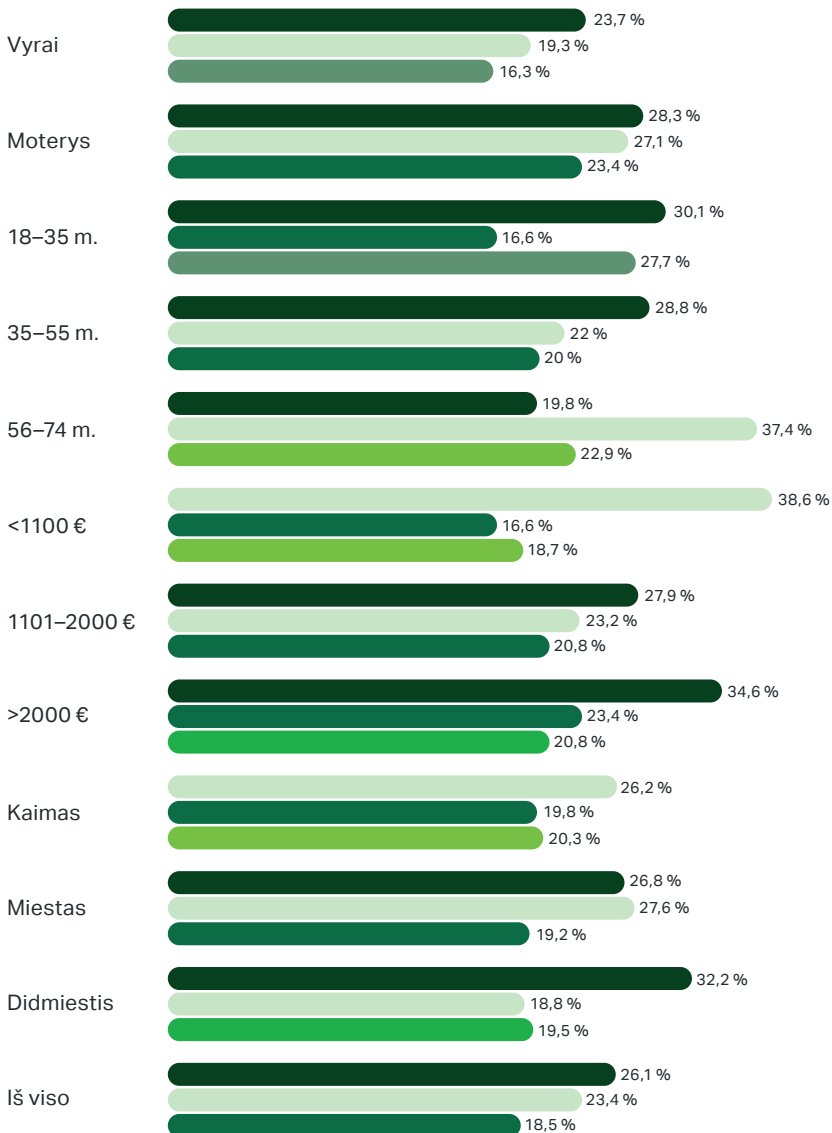

Paprašyti išvardyti tris didžiausius norus, ir moterys (28,3 proc.), ir vyrai (23,7 proc.) dažniausiai minėjo keliones: apkelti aplink pasaulį, pamatyti egzotiškus kraštus, įspūdingai pailsėti. Antras visų norų sąrašė – gera asmeninė ir šeimos narių sveikata. Vyresniems gyventojams tai pati didžiausia

svajonė (37,4 proc.), vidutinio amžiaus (36–55 metų) antra po kelionių (22 proc.), o jauniausių respondentų grupėje tarp gerokai žemesnių prioritetų (7,8 proc.), nusileidžianti norams turėti gerą automobilį ir butą, paklusnius vaikus ar neskaičiuoti išlaidų iki paskutinio cento.

Kokie trys didžiausi jūsų norai?

- Keliauti po pasaulį, aplankyti egzotiškas šalis, patirti įspūdingą laisvalaikio kelionę
- Gera sveikata man ir artimiesiems
- Geri vaikai
- Gyventi turtingai ir neskaičiuoti kiekvieno cento
- Turėti gerai apmokamą darbą, sėkmingą karjerą
- Taikos, gyventi be karo

Pastebimai didelė dalis žmonių (20,1 proc.) į klausimą apie tris svajones atsakė nežinantys arba visai neatsakė, dažniau vyrai nei moterys, mažiau pasiturintys, kaimiškų vietovių gyventojai. Tačiau kategoriškai teigiančių, kad neturi norų ir svajonių, buvo vos 0,6 proc.

Kad vaikai būtų geri – trečias noras dažniausiai (18,5 proc.) minimų sąrašė, svarbus visoms amžiaus grupėms, bet gerokai reikšmingesnis moterims (23,4 proc.) nei vyrams (13,1 proc.).

Nuo karo iki klimato kaitos

Įtempta geopolitinė situacija taip pat turi įtakos lietuvių svajonėms. Taika ir gyvenimas nepatiriant karo yra penktas punktas visų gyventojų prioritetų sąrašė, itin svarbus vyresnio amžiaus gyventojų grupei (22,9 proc., mažiau tik už savo ir artimųjų sveikatą). Tai reikėtų sieti su sovietinės okupacijos patirtimi, nors absoliuti dauguma šių dienų Lietuvos gyventojų jau yra gimusi po Antrojo pasaulinio karo, o ir apie pokario represijas bei iki maždaug šeštojo dešimtmečio pirmos pusės vykusią ginkluoto pasipriešinimo kovą taip pat daugiau žino iš istorijos knygų ir tėvų bei senelių pasakojimų. Visgi Sovietų Sąjungos invazija į Afganistaną, kai Lietuvos jaunuoliai prievarta buvo imami į sovietinę kariuomenę, kruvini 1991-ųjų sausio įvykiai bei Medininkų žudynės tų pačių metų liepą vidutinio amžiaus ir vyresnės kartų atstovams yra tiesioginė, dramatiška ir laiko neištrinama patirtis.

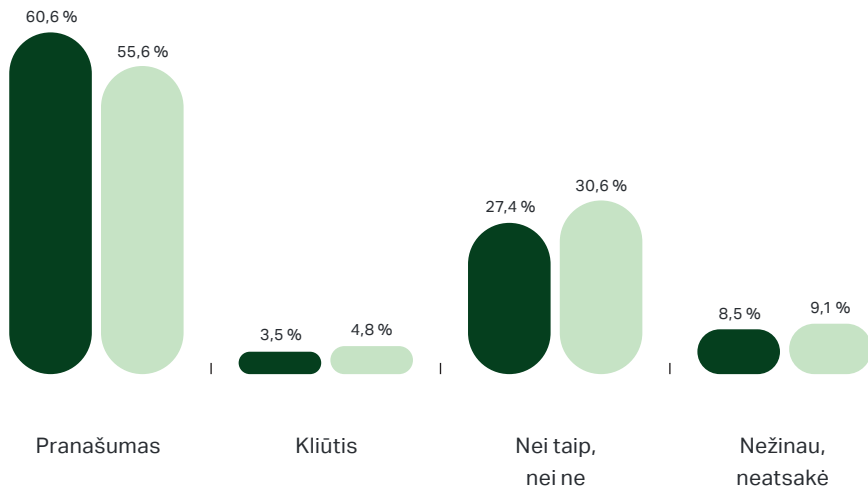
Narystė NATO ir ES, kai Lietuva ir kitos Baltijos šalys prisijungė prie šių organizacijų 2004 m. pavasarį, dabar

dažnai vertinamas kaip sėkmingas pasinaudojimas prasivėrusiu galimybių langu ištrūkti iš Rusijos įtakos ir užsitikrinti saugumo garantijas. Žvelgiant iš tolesnės laiko perspektyvos, tas plyšys galimybių lange iš tiesų buvo siauras – Vladimiro Putino režimas jau nuo 2008-ųjų invazijos į Sakartvelą atvirai ir įžūliai reiškia pretenzijas į visą postsovietinę erdvę.

Lietuviai tai vertina ir yra didžiausi ES rėmėjai iš visų bloko šalių, o gyventojų pasitikėjimas Bendrija, „Eurobarometro“ duomenimis, paaugo nuo 50 proc. 2004 m. iki 63 proc. 2024-aisiais. Šiuos duomenis patvirtina ir ši „Baltijos tyrimų“ apklausa, kurios respondentams buvo užduotas klausimas, ar ES yra galimybė ar kliūtis jūsų svajonei įgyvendinti? Toks pat klausimas buvo užduotas ir apie NATO, o atsakymai parodo stiprią Lietuvos gyventojų paramą abiem organizacijoms.

Ar narystė Europos Sąjungoje ir NATO yra pranašumas ar kliūtis svajonėms įgyvendinti?

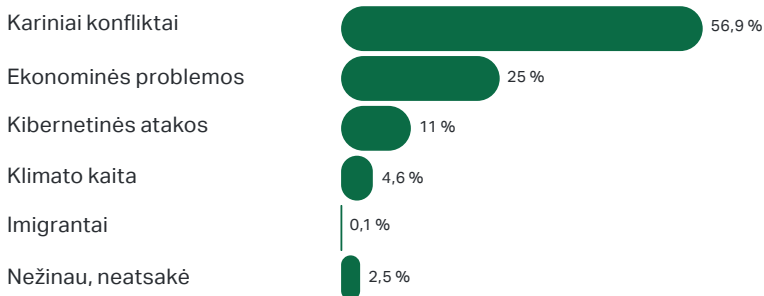
● Europos Sąjunga   ● NATO

Kaip pranašumą svajonėms įgyvendinti narystę ES įvardijo 60,6 proc., o narystę NATO – 55,6 proc. apklaustųjų. Kaip kliūtį atitinkamai 3,5 ir 4,8 proc. apklaustųjų, o neutralų atsakymą abiem atvejais pasirinko mažiau nei trečdalis gyventojų. Narystę tiek ES, tiek NATO labiau palaiko vyrai nei moterys, jaunesni nei vyresni, turtingiausi ir didmiesčių gyventojai. Tačiau ir kitose demografinėse grupėse iš esmės palankiai vertinamos ES ir NATO teikiamos galimybės įgyvendinti norus ir svajones.

Karas ar karinis konfliktas yra dominuojanti išorinė grėsmė Lietuvai, mano šalies gyventojai (56,9 proc.). Ši grėsmė akivaizdžiai pranoksta ekonominius sunkumus (25 proc.) ir kibernetines atakas (11 proc.). Visose tyrimo demografinėse grupėse daugiau kaip pusę respondentų karą įvardija didžiausia grėsme, bet dažniau moterys, vyresnio amžiaus, mažiausias pajamas gaunantys, kaimo gyventojai.

Kokios didžiausios išorės grėsmės?

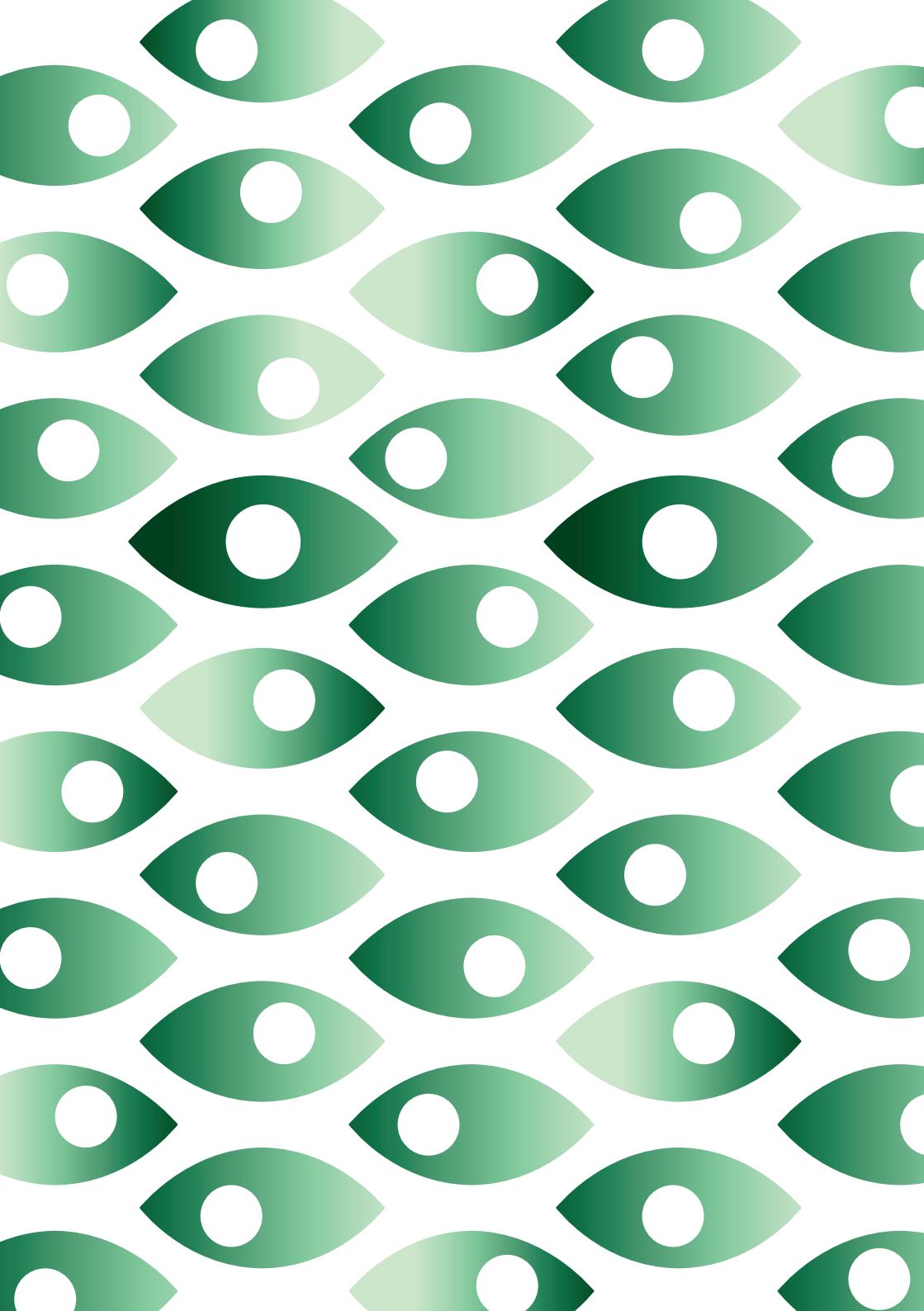
Klimato kaitą kaip didžiausią grėsmę vertina 4,6 proc. gyventojų, tačiau čia išsiskiria kartų požiūriai – klimato kaitą didžiausia grėsme vadina 7,4 proc. jauniausių, palyginti su 2,7 proc. vyriausių, gyventojų. Nevienodą skirtingų amžiaus grupių požiūrį galima paaiškinti keletu aspektų. Šiltos žiemos, kai sniegas yra retenybė, o vasaros itin karštos ir sausos vyresnių žmonių atmintyje nesutampa su vaikystės ar jaunystės prisiminimais, kai dėl 20–30 laipsnių

siekusio šalčio neveikdavo mokyklos, o liepą ištisas savaites pliaupdavo lietus. Tad, atrodytų, asmeninė patirtis turėtų formuoti pažiūras. Tačiau klimato pokyčiai Lietuvoje nėra dramatiški, sukeltys itin sunkių padarinių, nuostolių ar tragedijų, todėl netapo aštria problema. Jauni žmonės šią problemą vertina žiūrėdami į ateitį, baimindamiesi, kad problemos mastas juos pačius palies po dešimtmečio kito, o juo labiau jų vaikus.

Nepatikimi politikai

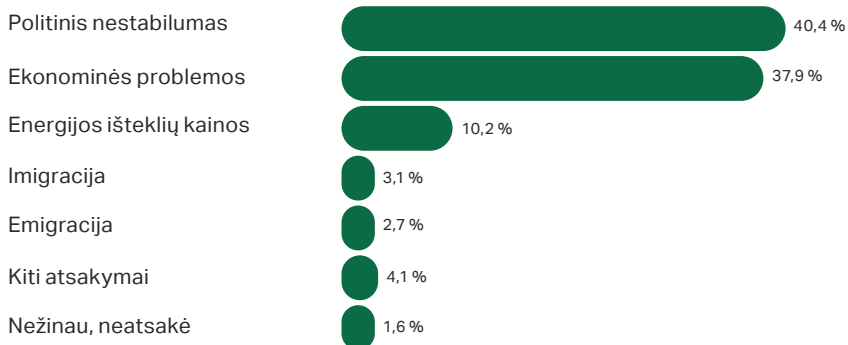
Didžiausia vidaus grėsme apklausos dalyviai laiko politinį nestabilumą, ir tai pirmiausia reikėtų sieti su trejais rinkimais, vykstančiais 2024-aisiais. 40,4 proc. apklaustųjų politinį nestabilumą laiko didžiausia vidaus grėsme, ir tai stebėtinau aukštas rodiklis Lietuvoje, kuri nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo neišgyveno reikšmingų politinių krizių ar socialinių neramumų. Daugiau

politinio nestabilumo buvo pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį, o jau nuo 2001-ųjų vyriausybės yra itin stabilios, su retomis išimtis išdirbančios visą kadenciją, po kiekvienų rinkimų valdžia perduodama sklandžiai, o paskutinė ištis reikšminga politinė krizė buvo prezidento Rolando Pakso apkalta 2004 m. balandį, kai jis buvo nušalintas nuo pareigų.

Kokios didžiausios vidaus grėsmės?

Šalies politinė sistema visiškai nepatenkinti beveik ketvirtadalis ir gana nepatenkinti daugiau nei pusė apklausos dalyvių, gana patenkintų ir visiškai patenkintų dalis nesiekia nė penktadalio.

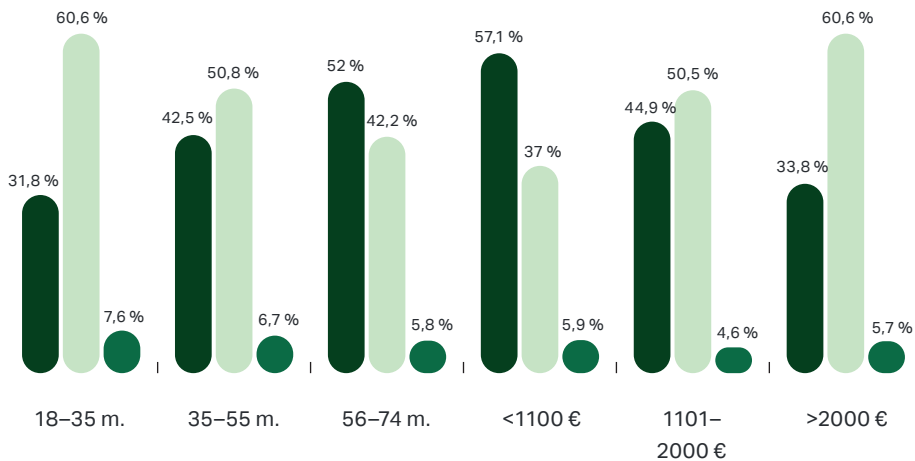
Ar gyventojus vargina politikoje dominuojantis smulkmeniškumas ir nuolatinė prezidento ir Vyriausybės, Seimo daugumos ir opozicijos kova? Ar Lietuvoje stiprėja ir kitose šalyse pastebima visuomenės polarizacija? Ar pagaliau galima teigti, kad būdama vis dar jauna demokratija Lietuva nusivilia laisvę? Bent jau į pastarąjį klausimą atsakymas yra greičiau ne nei taip. 62,5 proc. gyventojų laisvę laiko svarbiausiu dalyku, be kurios žmogaus gyvenimas praranda prasmę. Visgi beveik trečdalis materialinę gerovę laiko svarbesne už laisvę, didžiausi šios pozicijos ambasadoriai yra vyriausi, mažiausią pajamų, vidutinio dydžio miestų gyventojai.

Visuomenėje egzistuoja gana didelis stiprios rankos, tvirtu lyderio, kuris įvestų tvarką ir pasirūpintų žmonėmis, poreikis – tokia poziciją išreiškė 42,8 proc. apklausos

dalyvių. Visgi šiek tiek daugiau nei pusė mano, kad politinė laisvė ir demokratija yra tai, ko negalima paaukoti. Šį požiūrį labiausiai palaiko jauni, turtingiausi, didmiesčių gyventojai. Nors formuojant vyriausybes Lietuvoje beveik visuomet dalyvauja tradicinėmis vadinamos didžiosios partijos (Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai arba Lietuvos socialdemokratų partija), „rūpesčio paprastu žmogumi paklausa“ yra didelė, o politinei švytuoklei pakrypęs į kairę populistinės jėgos ir vadinamieji gelbėtojai įgyja didelę politinę įtaką (galiausiai 2016–2020 m. rinkimus laimėjo populistinės, kairiosios ekonominės, bet konservatyvios socialinės krypties Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, o koalicijos partnere tapusių socialdemokratų įtaka buvo menka). Didžiausią tvirtu lyderio poreikį jaučia mažiausias pajamas gaunanti (57,1 proc., palyginti su 33,8 proc. turtingiausių), kaimų ir miestų (atitinkamai 48 ir 46,8 proc., palyginti su 36,6 proc. didmiesčiuose), vyriausieji (52,8 proc., palyginti su 31,8 proc. jauniausiųjų grupės).

Koks valdžios modelis ir valdymo būdas labiau tinkamas šaliai?

- Šaliai reikia stipraus lyderio, kuris įvestų tvarką ir rūpintųsi žmonėmis
- Politinė laisvė ir demokratija yra tai, ko niekada negalima aukoti
- Nežino, neatsakė

Ekonomika: tarp valstybės ir asmens

Per pusketvirto Nepriklausomybės dešimtmečio ekonomikos krizės ne kartą krėtė Lietuvą. Teko pergyventi ekonominę Sovietų Sąjungos blokadą, privatizaciją ir perėjimą iš planinės į rinkos ekonomiką, 1998-ųjų Rusijos krizė turėjo pastebimų padarinių nuo jos dar priklausančiai Lietuvos ekonomikai. Euforiją tapus ES nare išsklaidė 2008–2009 m. pasaulinė finansų krizė, kuri Baltijos šalyse sutapo su ekonomikos perkaitimu ir sprogsiu nekilnojamojo turto burbulu, 2009-aisiais nuo Lietuvos BVP nurėžusiu beveik 13 proc. Vėliau tai lėmė didžiulę daugiausia jaunų žmonių emigracijos bangą, užprogramavusią demografines problemas artimiausioje ateityje. COVID-19 pandemijos poveikis Lietuvos ūkiui plėtrai buvo gana nežymus ir vienas švelniausių tiek regione, tiek visoje ES.

Nors asmeniškai pergyveno visas ar daugelį šių krizių, ekonominės grėsmės vidutinio ir vyriausio amžiaus gyventojai vertina nuosaikiau (atitinkamai 39,5 ir 32 proc.) nei jauniausia grupė (43,1 proc.). Tai teigiamas poslinkis, rodantis, kad vyresni gyventojai nebesijaučia ekonomiškai pažeidžiami, o jaunesniųjų nerimą galima paaiškinti didesniais poreikiais savarankiško gyvenimo pradžioje, nes jaunimo nedarbo ir darbo užmokesčio statistika nerodo struktūrinių problemų. Netgi priešingai – didesnę įtampą darbo rinkoje jaučia vyresnio amžiaus žmonės, kuriems netekus darbo sunkiau susirasti naują ir dėl naujų

poreikių neatitinkančios kvalifikacijos, ir dėl darbo rinkoje paplitusios vyresnių žmonių diskriminacijos. Pagal gyvenamąją vietą ir pajamas didžiausią ekonominę grėsmę patiria vidutinių pajamų ir vidutinio dydžio miestų gyventojai.

Prie ekonominių iššūkių reikėtų priskirti ir didelių energijos išteklių kainų grėsmę, kurią kaip didžiausią išskyrė dešimtadalis apklausos dalyvių. Tad bendrai sudėjus (48,1 proc.), gyventojų požiūriu, ekonominės problemos yra labai reikšminga vidaus grėsmė.

Požiūris į valstybės ir privataus verslo santykį ekonomikoje gali atspindėti dvi visuomenės požiūrio takoskyras. Pirmenybę didesniai valstybės vaidmeniui dalis žmonių gali teikti dėl nostalgijos sovietmečiui, nors tokia dalis, kaip rodo ši apklausa, nėra didelė ir, labai tikėtina, menkstanti. Kita takoskyra yra tarp ekonominės kairės ir dešinės, kai vienoje pusėje vertinamas didesnis valstybės vaidmuo tiesiogiai ar per reguliavimą dalyvauti ekonomikoje, kitoje vyrauja įsitikinimas, kad laisvoji rinka ir konkurencija suteikia didžiausią naudą vartotojui, didžiausią pasiūlą, kainos ir kokybės santykį.

Visgi svarstyklės labiau krypsta į ekonominę dešinę – versle ir pramonėje gyventojai teikia didesnį vaidmenį privačiai iniciatyvai ir nuosavybei. Kad privati nuosavybė turi būti plečiama, visiškai sutinka 18,3 proc. ir iš

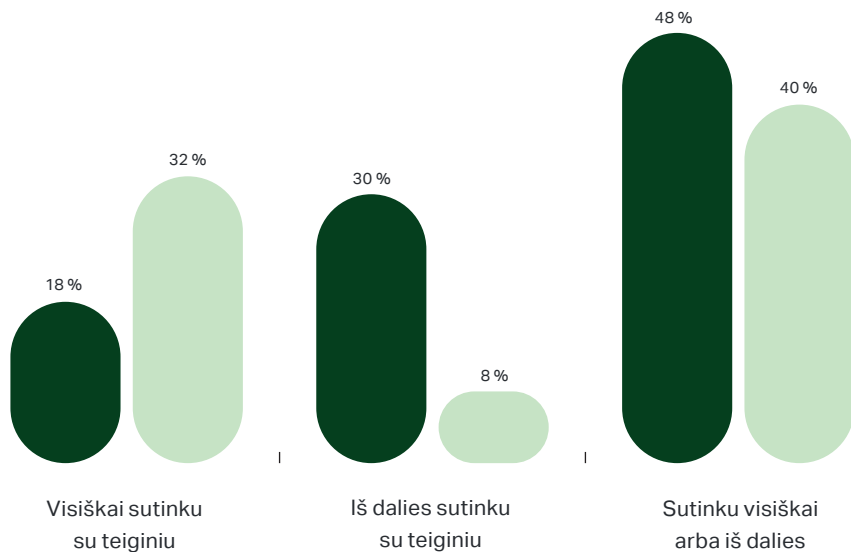
dalies sutinka 29,9 proc. apklausos dalyvių. Kad valstybės įtaka turėtų didėti, iš dalies sutinka 32,5 proc., o visiškai – 7,9 proc. Lietuvos gyventojų. Taigi abiem požiūriams atstovauja gana didelės grupės, o tai sukuria

terpę pasiūlymams, kurių pastaruoju metu pateikia ne tik populistinės jėgos, bet ir socialdemokratų partija, pavyzdžiui, kurti valstybinį banką ar valstybines vaistines. Visgi didesnė dalis tam prieštarautų.

Su kuriuo teiginiu visiškai ar iš dalies sutinkate?

● Privati verslo ir pramonės nuosavybė turi būti didinama

● Valstybės verslo ir pramonės nuosavybė turi būti didinama

Noras turėti daugiau įtakos ekonominėje veikloje nekoreliuoja su dideliu nusivylimu viešosiomis, t. y. valstybės teikiamomis, paslaugomis. Kita vertus, tas nusivylimas galėtų būti siejamas ir su nepasitenkinimu politika ir politikais. Iš tiesų viešosios paslaugos ir jų kokybė yra bene dažniausiai kritikuojama sritis, o Lietuvos gyventojai labiausiai tobulinti norėtų sveikatos priežiūros (64 proc.), socialinės apsaugos (32,8 proc.), švietimo (30,3 proc.) sritis. Geresnės sveikatos priežiūros paslaugos yra pirmas prioritetas visoms demografinėms grupėms, tačiau vyriausiems gyventojams jis itin svarbus (80,4 proc.). Jaunusių gyventojų grupei antras prioritetas yra priimtina būsto kaina (42,5 proc.), didmiesčių gyventojams – geresnė švietimo kokybė. Turtingesnio kultūrinio gyvenimo ir švaresnės aplinkos norėtų kas šeštas apklausos dalyvis. Naujų darbo vietų kūrimas (0,1 proc.) visiškai neaktualus apklausos dalyviams, ir tai atspindi realią situaciją darbo rinkoje, kur trūksta darbuotojų, bet ne darbo vietų, o atlyginimai sparčiai auga.

Liberalias ekonomines Lietuvos gyventojų nuostatas dar labiau išryškina klausimas, ar teigiamai vertina konkurenciją, kuri skatina žmones sunkiau dirbti ir generuoti naujas idėjas, o gal ji kenksminga ir išstumia silpnesnius visuomenės atstovus? Beveik du trečdaliai apklausos dalyvių konkurencijai visiškai (24,5 proc.) arba iš dalies (39,5 proc.) pritaria. Kad konkurencija žalinga, visiškai sutinka 8,1 proc., iš dalies – 18,8 proc.

Ar pajamų nelygybė turėtų būti mažinama, jas tolygiau paskirstant, ar vis dėlto pajamų skirtumas turi didėti, apdovanojant už iniciatyvą ir asmenines pastangas? Atsakymai į šiuos klausimus turėtų apibrėžti,

ar labiau „europietiška“, ar „amerikietiška“ yra Lietuvos visuomenė. Aiškaus atsakymo ši apklausa taip pat nepateikia, nors svarstyklės krypsta didesnio gerovės paskirstymo pusėn.

Vos daugiau nei pusė gyventojų visiškai (22,9 proc.) ar iš dalies (29,2 proc.) sutinka, kad pajamos turėtų būti paskirstytos tolygiau, o daugiau nei 42 proc. visiškai (12,2 proc.) arba iš dalies (29,9 proc.) sutinka, kad iniciatyva ir asmeninės pastangos turėtų būti dosniau įvertinamos. Pastarąją poziciją tvirtčiausiai palaiko jauniausio amžiaus grupė, turtingiausi, didmiesčių gyventojai.

Ar gerovę galima susikurti sunkiu darbu, ar tai labiau lemia sėkmė ir ryšiai? Visiškai su šiais teiginiais sutinkančių respondentų dalis pasiskirsto beveik po lygiai – atitinkamai 15,4 ir 15,9 proc. Tačiau tarp iš dalies sutinkančių labiau palaiko teiginį, kad geram gyvenimui susikurti už sunkų darbą svarbiau pažintys ir sėkmė (34 proc., palyginti su 25,9 proc.). Jaunimas, labiausiai pasiturintys ir didmiesčių gyventojai labiau linkę palaikyti poziciją, kad gerovei susikurti būtina daug dirbti. Būtent šiose grupėse yra didžiausias palaikymas teiginio, kad didėjanti gerovė gali pasiekti kiekvieną, o su šiuo teiginiu visiškai ar iš dalies sutinka 57,6 proc. apklaustųjų. Beveik trečdalis (29,2 proc.) visiškai ar iš dalies sutinka su teiginiu, kad turtingam galima tapti tik išnaudojant kitus.

Kokioje visuomenėje norėtumėte gyventi: ar kurioje yra socialinė lygybė (pritarė 48,4 proc., labiau palaiko vyriausi, kaimo, mažiausiai uždirbantys gyventojai), ar kurioje svarbiausios asmens laisvės (pritarė 42,7 proc., labiausiai palaiko jauni, daugiausia uždirbantys, didmiesčių

gyventojai)? Visgi šio klausimo priešprieša kelia abejonių, nes demokratinėje laisvosios rinkos šalyje socialinį teisingumą galima pasiekti nesikėsinant į asmens laisves. Tikėtina, kad dalis socialinio teisingumo šalininkų yra veikiami nostalgijos, kai sovietinė santvarka atrodė socialiai teisingesnė, nors tokia tikrai nebuvo, o ir gyvenimo lygis visų socialinių grupių buvo nepalyginti žemesnis.

Nors yra nusivylę viešuoju sektoriumi, didesnė dalis gyventojų mano, kad, įvertinus atlyginimą, darbo sąlygas, socialines garantijas ir kitus kriterijus, valstybė ar savivaldybės yra geresni darbdaviai (51 proc.). Privačiam darbdaviui pirmenybę teikia 35,6 proc. respondentų. Tik didžiausių pajamų ir didmiesčių grupėse privatus darbdavys pranoksta viešąjį, jauniausio amžiaus grupėje simpatijos pasidalijo po lygiai. Tai būtų galima paaiškinti ir labai skirtinga darbo kultūra, galimybėmis privačiame sektoriuje – įmonės skiriasi dydžiu, kapitalo kilme ir galimybėmis dalytis uždarbiu su darbuotojais. Labai dideli skirtumai ir tarp savivaldybių. Mažiausiose savivaldybėse apskritai didžiausias darbdavys yra viešasis sektorius, o verslui sudėtinga dirbti efektyviai ir generuoti didelę pridėtinę vertę, tad viešasis sektorius siūlo daugiau stabilumo, socialinių garantijų ir didesnę atlygį.

Kuriose srityse respondentai norėtų dirbti ar jas tobulinti? Daugiau nei po ketvirtadalį išskiria informacines technologijas, užsienio kalbą ir tobulėjimą jau turimos profesijos srityje. Arti trečdalis vyriausių gyventojų į šį klausimą neatsakė ar nežino, jaunimo grupėje šis rodiklis – 3,9, vidutinio amžiaus – 6,7 proc. Tobulėjimas visą gyvenimą yra sritis, kurioje valstybė turėtų imtis didesnės iniciatyvos, kad ypač dėl sparčios technologinės pažangos (dirbtinio intelekto) didelei daliai darbo rinkos dalyvių gali tekti mokytis naujų įgūdžių. Poreikis nuolat atnaujinti technologines žinias yra svarbiausias jauniausio ir vidutinio amžiaus žmonių grupei, vyriausiesiems jis antras po užsienio kalbų.

Didinti socialinę gerovę gyventojams ne mažiau svarbu, nei plėtoti šalies ekonomiką – šiuos prioritetus nurodė beveik lygios apklaustųjų grupės (atitinkamai 45 ir 46,9 proc.). Pramonės plėtrai prioritetą teikia 41,2 proc., informacinėms technologijoms – 38,3, turizmui – 25,6 proc. respondentų.

Imigracija: grėsmės ir galimybės?

Kaip jau minėta, antrojo dešimtmečio pradžioje Lietuva pergyveno didelę emigraciją, kurią 2,7 proc. apklaustųjų laiko didžiausia vidaus grėsmė. Ši tema nežymiai atsispindi ir Lietuvos gyventojų trijų didžiausių norų apklausoje – 1,6 proc. respondentų svajoja emigruoti, tiek pat – kad jų vaikai ar anūkai sugrįžtų gyventi į Lietuvą.

Gerokai naujesnis iššūkis yra imigracija, su kuria Lietuva įvairiais pavidalais susidūrė tik pastaraisiais metais. Po 2020-ųjų neramumų Baltarusijoje į Lietuvą persikėlė keliasdešimt tūkstančių šios šalies gyventojų, po to užplūdo karo pabėgėlių iš Ukrainos banga, kurią papildė nuo Kremliaus režimo represijų bėgantys rusai. Įtampą kėlė ir organizuotas daugiausia Afrikos ir Artimųjų Rytų šalių migrantų srautas iš Baltarusijos.

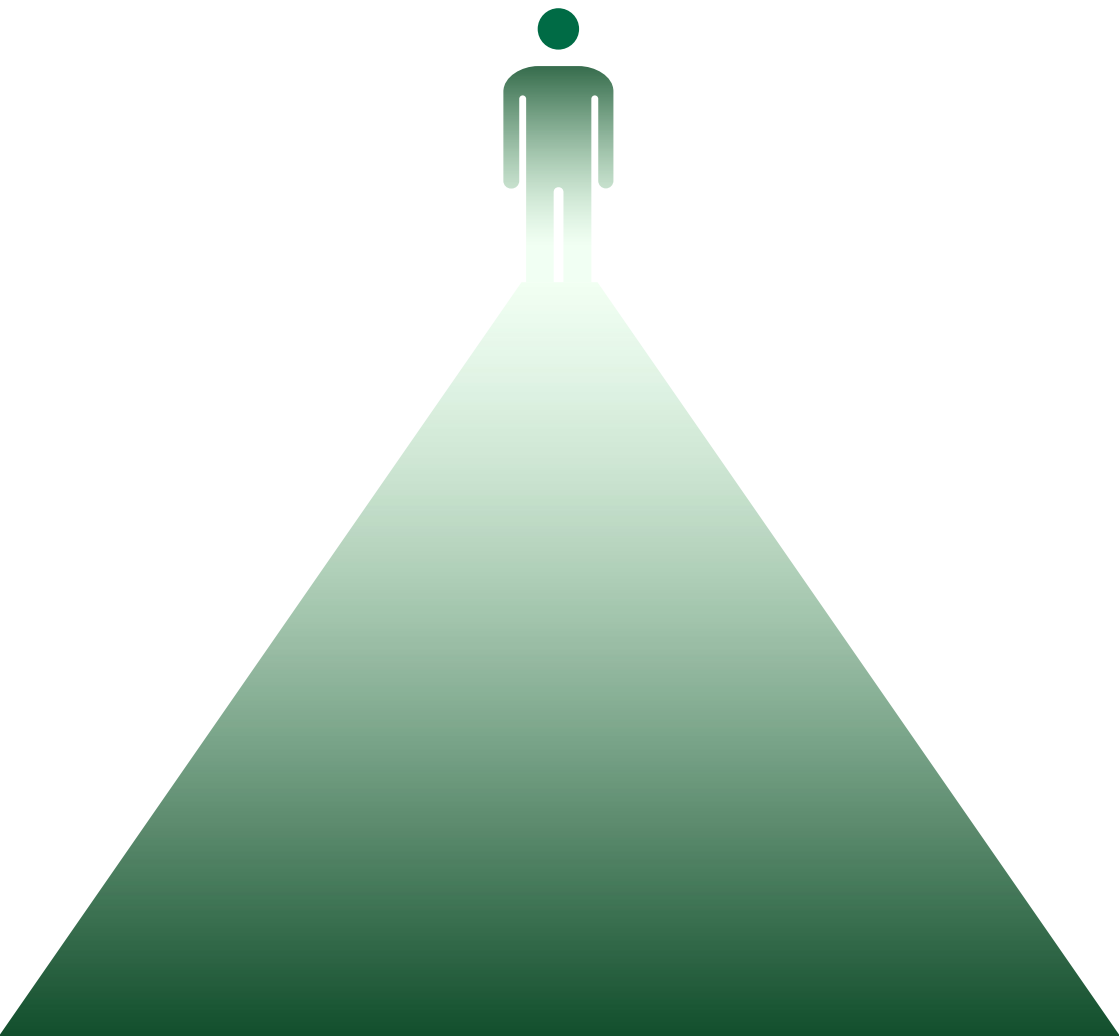
Imigraciją pagrindine vidaus grėsmė laiko 3,1 proc. apklausos dalyvių, akivaizdžiai išsiskiria didmiesčių gyventojai (5,1 proc.), gaunantys didžiausias pajamas (4,1 proc.), jauniausia gyventojų grupė (4,7 proc.).

Kodėl būtent didmiesčių gyventojams imigracija kelia nerimą? Nes būtent j

didmiesčius, ypač Vilnių, plūsta didžiausias jų srautas, kur jie randa geresnes ekonomines galimybes, švietimo paslaugas rusų kalba savo vaikams. Lietuva net ir sovietmečiu buvo homogeniškiausia Baltijos valstybė, kur lietuvių tautybės gyventojai sudarė daugiau nei 80 proc. populiacijos, o antra didžiausia etninė grupė buvo Vilniaus krašto lenkai, čia gyvenę dar prieš sovietinę okupaciją. Po Nepriklausomybės atkūrimo rusakalbių dalis dar labiau sumažėjo, dauguma likusiųjų sėkmingai integravosi ir rusų kalba beveik dingo iš viešojo gyvenimo netgi Vilniuje. Tačiau naujoji migrantų banga ją sugrąžino.

Vilniaus miesto savivaldybės duomenimis, 2024 m. daugiau nei 13 proc. sostinės gyventojų yra gimę ne Lietuvoje. Iš kiek daugiau nei 636 tūkst. Vilniaus gyventojų 41 tūkst. yra gimę Baltarusijoje, 24 tūkst. – Ukrainoje, beveik 21 tūkst. – Rusijoje, 8,4 tūkst. – postsovietinėse Pietų Kaukazo ir Vidurinės Azijos šalyse. Tai pakėlė nekilnojamojo turto nuomos kainas (ypač aktualu jauniausio amžiaus grupei, ir tai gali pateisinti palyginti didelį jos nerimą dėl imigracijos). Be to, imigrantai užpildė darbo vietas mažmeninės prekybos ir paslaugų sektoriuje, todėl yra „labiau matomi“. Kita

vertus, tai nesukėlė ekonominės įtampos, greičiau priešingai – imigrantai padėjo prigręstinti paklausą ir užpildė tuščias, vietos gyventojams vis mažiau paklausias darbo vietas. Be to, atvykėliai patys skatino vietos ekonomiką – ekonomistų skaičiais, šalies BVP augimą jie padidino daugiau nei 2 procentiniais punktais.

Imigraciją kaip didžiausią išorės, ne vidaus, grėsmę įvardija vos 0,1 proc. apklaustųjų. Tokį mažą rodiklį greičiausiai galima paaiškinti sumažėjusia įtampa Baltarusijos pasienyje, efektyvia, nors žmogaus teisių požiūriu kritikuotina atstūmimo politika.

Bet, vienaip ar kitaip, imigracijos tema tampa pastebima viešajame gyvenime. Ar tai reiškia, kad visuomenėje formuojasi prieš imigraciją nukreiptos politikos paklausa? O gal tik yra didesnių vyriausybės ir kitų institucijų pastangų integruoti atvykėlius poreikis? Populistinės dešinėsios partijos mėgins tai išnaudoti per rinkimus. Dar 2012 m. Seimo rinkimuose buvo bandymų gąsdinti (išsiskyrė Darbo partija ir tuometis jos lyderis Valentinas Mazuronis) tuomete migracijos krize Europoje, kuri Lietuvoje buvo beveik neįjuntama, bet tai populistinėms jėgoms dividendų nedavė. Šiuose prezidento rinkimuose antiimigracinė retorika taip pat girdima, o rudenį vyksiančiuose Seimo rinkimuose

nacionalistinės radikalių jėgų imigracijos temą gali rimtai eskaluoti. Visgi etninės ir nacionalinės įtampos yra vidaus grėsmių sąrašo pabaigoje, išskirtos 1,3 proc. apklausos dalyvių, vėlgia jauniausioje, labiausiai pasiturinčioje, didmiesčių gyventojų grupėse.

Pastebimai didesnė dalis (61,7 proc.) mano, kad ideali Lietuva turėtų būti kiek tik įmanoma nacionalinė valstybė, kurioje dominuotų lietuvių kalba ir kultūra. Šią poziciją palaiko daugiau nei pusė žmonių visose demografinėse kategorijose. Kad ideali Lietuva turėtų būti daugianacionalinė, kai šalia lietuvių kalbos ir kultūros egzistuotų kitos kalbos ir kultūros, mano 32,5 proc. gyventojų. Didžiausią palaikymą ši pozicija turi tarp vyrų, jaunimo, turtingiausių, didmiesčių gyventojų.

Tokios geros Lietuvos dar neturėjome

Kada Lietuva išgyveno savo aukso amžių? Vargu ar atsirasitų daug žmonių, kurie sėkmingiausiems metams priskirtų vieną ar kitą Lietuvos okupacijos laikotarpį, tačiau ir

vis dar romantizuojama Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės era, ir tarpukaris dėl idealios Lietuvos titulo varžosi tarpusavyje, bet ne su šių dienų Lietuva.

Kuris istorinis laikotarpis apibūdintų idealią Lietuvą, kurioje norėtumėte gyventi?

Nė vieni šių laikų nebuvo geri
11 %

Nežino, neatsakė
19 %

5 %
Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

5 %
Lietuvos Respublika (1918–1940 m.)

12 %
Nepriklausoma Lietuva nuo 1990 m. iki narystės ES

42,6 proc. apklausos dalyvių balsuoja už dabartį, sutikdami su teiginiu, kad ideali Lietuva yra pastarajame plėtros etape, kai 2004 m. tapo ES nare. Didžiausias pajamas gaunančių žmonių grupėje šiai pozicijai pritaria daugiau nei pusė (55 proc.). Didmiesčių ir kaimo gyventojų pozicijos panašios (po 40 proc.), tarp miestų gyventojų ši dalis siekia 49 proc. Kodėl išsiskiria mažų ir vidutinių miestų gyventojai? Viena versijų – čia ryškiausiai matomos kietosios ES investicijos: sutvarkytos viešosios erdvės, pastatyti baseinai, fontanai, kita infrastruktūra, sėkmingesnė nei didmiesčiuose gyvenamųjų namų renovacija.

12,3 proc. Lietuvos gyventojų į idealią Lietuvą laiko mašina toli nekeliautų – galbūt tarp jų yra dauguma euroskeptikų, bet jiems geriausia Lietuva nuo 1991-ųjų iki narystės ES.

Trečioji idealios Lietuvos sąrašė yra Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Nors kitų Baltijos šalių gyventojai mėgsta pašiepti šią „imperinę“ Lietuvos praeitį, o gal labiau lietuvių demonstruojamą pasididžiavimą sena istorija, šio periodo Lietuva ideali atrodo 5,1 proc. apklausos dalyvių, vos daugiau nei tų, kurie labiau vertina

tarpukario nepriklausomą Lietuvą (4,9 proc.). Sovietinės okupacijos metus geriausiai vertina 3,1 proc. (6,7 proc. vyriausio amžiaus grupėje), Lenkijos ir Lietuvos valstybę (Abiejų Tautų Respubliką) – 1,5 proc., carinės Rusijos imperijos okupacijos laikotarpį – 1,3 proc.

Dešimtadaliui visi šie periodai atrodo blogi, beveik penktadalis nežino arba neatsakė į šį klausimą.

Kuo Lietuva galėtų būti žinoma pasaulyje? Sportu – taip mano 42,4 proc. respondentų, mokslu – 37,2 proc., kultūra – 23,1 proc. apklaustųjų. Čia šiek tiek skiriasi vyrų ir moterų prioritetai, vyrai pirmenybę teikia sportui, moterys – mokslui.

Koks žmonių santykis su aplinkiniu pasauliu? Didžiausia grupė save suvokia kaip Lietuvos gyventoją (45,3 proc.), kaip savarankišką individą – 27,1 proc., 8,6 proc. pirmiausia jaučiasi ES piliečiais, su vietos bendruomene tvirčiausius ryšius turi 7,2 proc. apklaustųjų. Pasaulio piliečiais teigia esą 4,9 proc., o Baltijos šalių – 3,4 proc. respondentų.

Laimė man dar nesvetima...

Šypsenos yra retos Lietuvos miestų gatvėse, praeivių veidai pilki kaip ir rudeninis dangus, lietuviai yra nelaimingi, pirmaujantys pagal alkoholio suvartojimą ir savižudybių skaičių Europoje. Tai tikrovė ar manipuliuojant faktais suformuoti stereotipai?

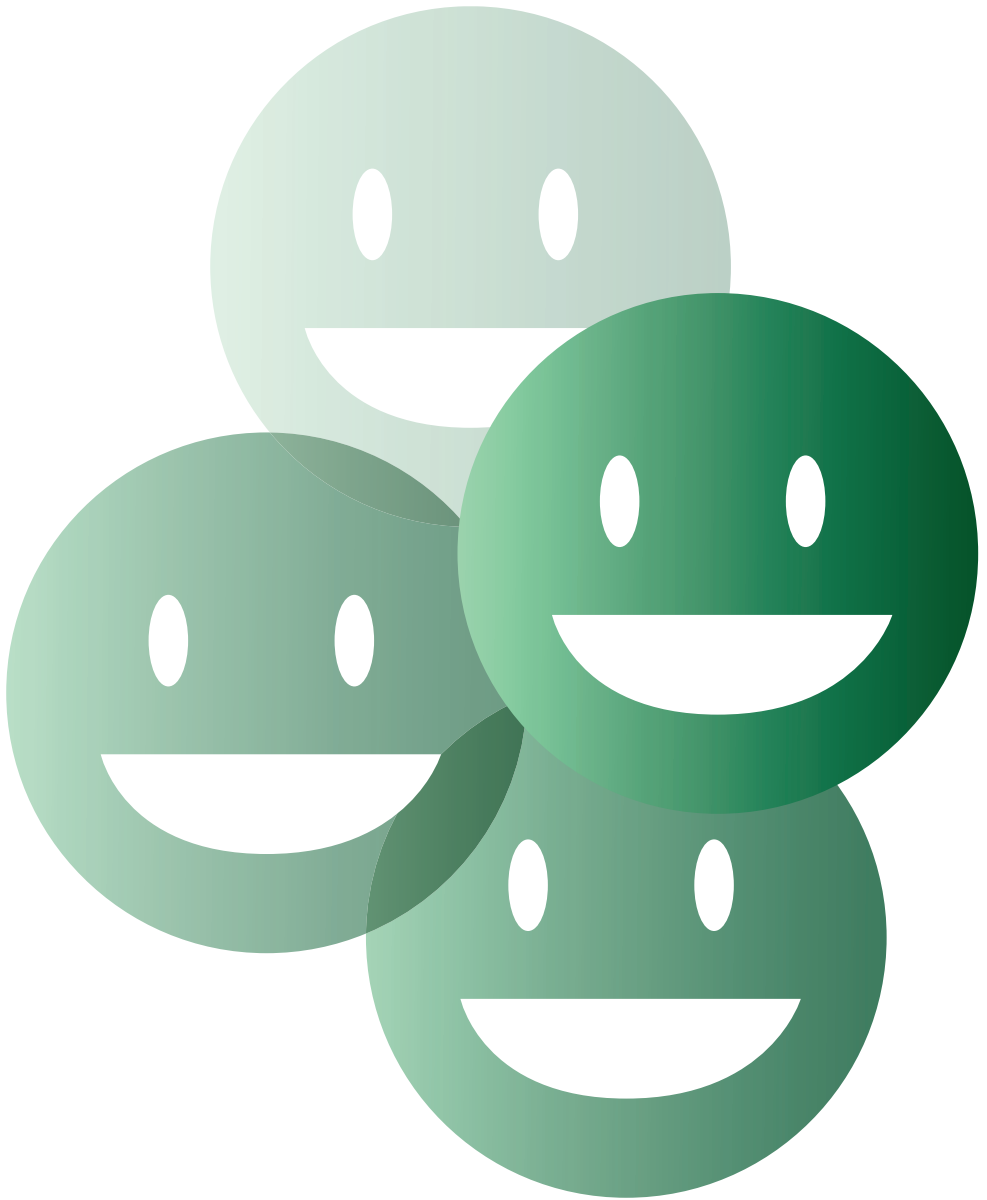
2004 m. kovo mėnesį Jungtinių Tautų paskelbtoje Pasaulinėje laimės ataskaitoje Lietuva užėmė aukštą 19 vietą iš 143 šalių. Tai didžiulis progresas per pastarąjį dešimtmetį, kai Lietuva pakilo iš 71 vietos pasaulyje. Be to, Lietuva aplenkė ne tik kitas Baltijos valstybes, bet ir Vokietiją, Jungtinę Karalystę, Jungtines Amerikos Valstijas, šalis, į kurias įvairiais istorijos etapais buvo vykstama ieškoti laimės ir įgyvendinti svajonių. Tačiau didžiausią sensaciją, o gal ir laimės bangą, sukėlė kitas šio laimės indekso aspektas – Lietuvos jaunimas yra laimingiausias pasaulyje.

Ši „Baltijos tyrimų“ apklausa taip pat patvirtina, kad Lietuvoje gyvena gana laimingi žmonės. Visiškai nelaimingais save laiko vos 0,5 proc. apklausos dalyvių, nelabai laimingais – 17,8 proc. Nors visiškai laimingi yra 10,3 proc., du trečdaliai (66,8 proc.) jaučiasi gana laimingi. Jaunimas Lietuvoje iš tiesų laimingas – laimingi ar gana laimingi jaučiasi 90 proc. apklaustųjų 18–35 metų grupėje. Vidutinio amžiaus žmonių grupėje šis rodiklis mažesnis maždaug 10, o vyriausių – žemesnis dar

11 procentinių punktų.

Nors lietuvių patarlė sako, kad pinigai laimės neatneša, ši gyventojų apklausa tai paneigia. Nelabai laimingi jaučiasi 35,7 proc. mažiausias pajamas gaunančių gyventojų, palyginti su 17,7 proc. iš vidutinių pajamų ir 7,9 proc. iš aukščiausių pajamų grupės. Labai laimingi jaučiasi 17,2 proc. iš turtingiausių grupės, palyginti su 6,7–7 proc. iš likusių dviejų. Dukart daugiau labai laimingų (14,3 proc.) yra didmiesčių grupėje, nors gana laimingų proporcijos panašios nepriklausomai nuo miesto dydžio ar gyvenimo kaime.

Taigi labiausiai intriguojantis klausimas, kodėl Lietuvos jaunimas toks laimingas ir netgi laimingiausias pasaulyje? Daugelis jų, kaip ir visa Lietuva, jautė nuolat gerėjantį materialinį gyvenimą, taip pat neišgyveno dramatiškų krizių (COVID-19 mažiau palietė jaunus žmones ir jaunas šeimas). Lietuvoje iš esmės nėra jaunimo nedarbo problemos, kuri gana ryški Pietų Europos valstybėse. Darbo rinka yra atvira jauniems specialistams, netgi pastebimas „jaunimo kultas“, suteikiantis jiems prioritetą į gerai apmokamas darbo vietas ypač privačiame sektoriuje. „Swedbank“ pateiktais duomenimis, 36 proc. jaunų žmonių Lietuvoje uždirba didesnę nei vidutinį šalies atlyginimą. Švietimo kokybė Lietuvoje sulaukia vis daugiau kritikos (tai suteikia vilties, kad problema bus rimtai

susirūpinta), tačiau aukštasis mokslas yra plačiai prieinamas, jis yra nemokamas ar nepalyginti pigesnis nei, pavyzdžiui, JAV, kur jauni gyventojai ilgam turi prisimti finansinių įsipareigojimų. Nors Lietuvoje nekilnojamojo turto vertė per pastaruosius du dešimtmečius augo vienu didžiausių tempų visoje ES, sparčiai kylantys atlyginimai jaunoms šeimoms suteikia galimybių įsigyti nuosavą būstą.

Vyresnių žmonių materialinė padėtis Lietuvoje pastebimai pagerėjo pirmiausia todėl, kad į šią amžiaus grupę žengia karta, kuri pirmaisiais Nepriklausomybės metais buvo pakankamai jauna, kad sugebėtų prisitaikyti prie pasikeitusių sąlygų, pasinaudoti privatizacijos ir laisvosios rinkos teikiama galimybėmis. Ši gyventojų grupė sukaupė Lietuvos standartais gana didelį turtą, nors jos pensijos, gana sparčiai augančios Lietuvoje, visgi atsilieka nuo Vakarų Europos valstybių standartų. Palyginti su ES senbuvėmis, Lietuvoje vis dar gana trumpa tikėtina vidutinė gyvenimo ir sveiko gyvenimo trukmė, o tai slopina laimę vyresniųjų grupėje.

Gyvenimo prasmė taip pat svarbi laimės sudedamoji dalis. Savo gyvenimą visiškai beprasmiu laiko 0,8 proc. apklausos dalyvių, o dešimtdalis – gana beprasmiu. Prasmingu gyvenimą laiko 27,4 proc., o gana prasmingu – 53,8 proc. apklaustųjų. Vyrų ir moterų vertinimai iš esmės nesiskiria, tačiau daugiausia prasmės savo gyvenime mato jauni, vidutinių pajamų, didmiesčių gyventojai.

Savo gyvenimu visiškai patenkinti 16,4 proc., gana patenkinti – 67,6 proc., labiau nepatenkinti – 13,5 proc. ir visiškai nepatenkinti – 0,7 proc. Lietuvos gyventojų.

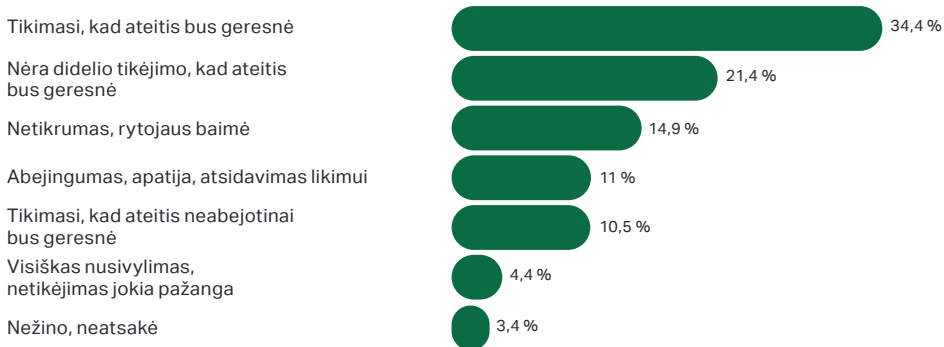
Gyvenimo standartais visiškai patenkintas beveik kas dvidešimtas Lietuvos gyventojas, aukščiausiais rodikliais išsiskiria moterys, vidutinio amžiaus, žemesnių pajamų, kaimo gyventojai. Gyvenimo standartais gana patenkinti pusė Lietuvos gyventojų, bet pagal atskiras demografines grupes ryškiai dominuoja aukštų pajamų gyventojai.

Savo sveikata gana nepatenkinti ar visiškai nepatenkinti 47 proc. vyriausios grupės žmonių ir tuo galima paaiškinti mažesnę jų laimės pojūtį.

Saugumas (mažas nusikalstamumas, saugumas viešosiose vietose) išskiriamas kaip vienas didžiausių Lietuvos pranašumų ir trys ketvirtadaliai gyventojų jaučiasi saugūs ar gana saugūs. Visgi visiškai nesaugūs jaučiasi 3 proc., o gana nesaugūs – 17 proc. apklausos dalyvių. Apklausos rezultatuose neišskiriama, apie kokį nesaugumą kalbama (patyčios, smurtas artimoje aplinkoje, persekiojimas dėl seksualinės orientacijos, finansinė padėtis), tad platesnes išvadas pateikti sunku. Nesaugiai besijaučiančių moterų dalis yra kiek mažesnė nei vyrų, saugumo jausmo stoka pastebimai didžiausia kaime.

Viena ryškesnių sociologinių tendencijų – Lietuvoje pastebimas geresnis savo asmeninis nei kitų žmonių gerovės vertinimas. Apklausos dalyviai buvo paprašyti įvertinti bendrą žmonių nuomonę apie ateitį. Kad ši bus pastebimai geresnė, mano dešimtdalis, kad kažkiek geresnė – trečdalis apklaustųjų. Tačiau visišką nusivylimą ateitimi jaučia 4,4 proc., netikrumą, rytojaus baimę – beveik 15 proc. apklaustųjų.

Kaip apibūdintumėte žmonių nuotaikas šalyje? Kuris teiginys jas apibūdina geriausiai?

Dabartinę visuomenės nuotaiką optimistine laiko 44,9 proc., pesimistine – beveik penktadalį. Didžiausi pesimistai yra

vyrai, mažų pajamų, kaimo gyventojai. Daugiausia optimistų yra tarp jaunų žmonių, turtingiausių, didmiesčių gyventojų.

Kas yra mano laimės kalvis?

2024-ieji yra politinių pažadų metai, kai Lietuvoje vyksta net treji – prezidento, Europos Parlamento ir Seimo – rinkimai. Tačiau Lietuvos gyventojai savo laimę ir svajonių įgyvendinimą labiau sieja su asmeninėmis pastangomis nei su valstybės indėliu į jų gerovę.

Aš asmeniškai – taip 52,5 proc. respondentų atsakė į klausimą, kas atsakingas, kad tavo svajonės būtų įgyvendintos. Dar 36,6 proc. teigė, kad labiau atsakingi asmeniškai nei

valstybė, 5,7 proc. – kad labiau valstybė, vos 0,8 proc. – tik valstybė. Tai atskleidžia įdomią postsovietinės visuomenės transformaciją, kurios priežastims paaiškinti reikėtų daugiau duomenų, kodėl valstybės vaidmuo siekiant asmeninės gerovės toks nereikšmingas.

Jei šiems norams įgyvendinti reikia pinigų ar jie kitaip susiję su materialine gerove, svarbiausią būdą jiems pasiekti daugelis mato gerai apmokamą darbą ir sėkmingą karjerą, o jauniausių respondentų grupėje

Kas atsakingas, kad svajonės taptų realybe?

Labiau asmuo nei valstybė

89 %

Labiau valstybė nei asmuo

7 %

noras turėti gerą darbą buvo antras po kelionių (27,7 proc.). Tačiau svajojančių pradėti savo verslą yra kur kas mažiau – vidutiniškai 3,5 proc., dažniausiai jaunimas (6 proc.), labiausiai pasiturinčios grupės atstovai (6,8 proc.), bet verslumo dvasia neaplenkia ir kaimo (4,3 proc., didžiausia dalis gyvenamosios vietos kategorijoje).

O koks veiksmų planas svajonei pasiekti? Šiek tiek daugiau nei pusė apklausos dalyvių sako turintys savo planą ir tikslo siekia žingsnis po žingsnio, 5 proc. tikisi šeimos ir draugų pagalbos. Visgi ne visi tokie racionalūs – trečdalis tikisi sėkmės ar stebuklo, kiek daugiau nei dešimtadalis – Dievo pagalbos.

Lietuvos gyventojams būdingas pasitikėjimas savimi – dauguma yra įgyvendinę arba yra įsitikinę, kad pavyks įgyvendinti tikslus. Gyvenantys ne blogiau nei kiti teigia beveik trečdalis respondentų. Po trečdalį apklaustųjų teigia turintys įdomų darbą arba tokį manantys susirasią ateityje. Daugiau nei trečdalis teigia galintys daryti, ką nori ir mėgsta, 40 proc. įsitikinę pasieksiantys tokią galimybę. Tiesa, vos 9,7 proc. sako

turintys prestižinį darbą, tokio tikisi daugiau nei 29 proc., o trečdalis to nelaiko arba nebelaiko gyvenimo tikslu. Trečdalis teigia gavę gerą išsilavinimą, ketvirtadalis – ne. Nors kelionės yra didžiausia lietuvių svajonė, ją įgyvendino 7 iš 100, tačiau beveik pusė įsitikinę, kad jiems pavyks aplankyti skirtingas šalis. Kas šeštas bendrai ir beveik kas trečias iš vyriausiosios grupės to nepatyrė ir nebelaiko tikslu.

Tikslą tapti turtingam sako pasiekę 2,1 proc. Lietuvos gyventojų, o jų dalis yra didžiausia tarp mažiausias pajamas (paradoksas?) gaunančių (3,7 proc.), vyriausio amžiaus (2,9 proc.) ir didmiesčių (2,5 proc.) gyventojų. Kiek daugiau nei penktadalis tikisi tapti turtingi, 30 proc. tuo abejoja, o 40 proc. įsitikinę, kad nepavyks. 1,4 proc. gyventojų laiko save įžymybėmis, dar 12,3 proc. tikisi tokie tapti. Išgarsėti sako vilčių neturintys ar nenorintys du trečdaliai apklaustųjų. Profesinės karjeros viršūnę pasiekę 3,6 proc., tikisi pasiekti penktadalis. To nesitiki ar nebesiekia daugiau nei pusė respondentų.

Vietoj epilogo

Optimistiškai nusiteikusi, savo jėgomis pasitikinti, bet ir kitais besirūpinanti visuomenė, patenkinusi bazinius poreikius ir labiausiai svajojanti keliauti, turėti įdomų darbą ir gerus vaikus, – tikrai pozityvus Lietuvos paveikslas ir įrodymas, kad sovietinę okupaciją pergyvenusi visuomenė ne tik atsitiesė, bet ir padarė neįtikėtiną pažangą. Itin svarbu tai, kad didelei daliai visuomenės tai yra savirefleksija, o ne vertinimas iš šalies, kad ir pagrįstas objektyviais duomenimis. Tai, kad didžiausia išorės grėsmė daugiau nei pusė Lietuvos visuomenės laiko karą ar karinį konfliktą, galėjo lemti ir pozityvų dabarties vertinimą. Kad turėjome kažką brangaus, dažnai suvokiame tik tai praradę ar kai kyla rizika prarasti.

Tyrimo dizainas

Apklausoos techninės charakteristikos

Gyventojai: 18–74 metų Lietuvos Respublikos gyventojai.

Imties dydis: šiam tyrimui buvo sudaryta nacionalinė reprezentatyvi 1013 respondentų imtis, rezultatų maksimali paklaida iki ± 3 procentinių punktų, kai pasikliautinas intervalas yra 95 %. Šio tyrimo imtį sudaro visų Lietuvos geografinių regionų 18–74 metų Lietuvos Respublikos gyventojai. Imtis sudaryta naudojant Valstybės duomenų agentūros pateiktus Lietuvos gyventojų statistinius duomenis. Atsako lygis: 64 %.

Atrankos metodai: proporcinga stratifikuota daugiapakopė tikimybinė imtis. Apklausa atlikta tiesioginių interviu respondentų namuose būdu. Namų ūkių atrankai buvo naudojamas maršruto metodas, o respondentas atrinktas pagal paskutinio gimtadienio taisyklę. Siekiant užtikrinti reprezentatyvią teritorinę šalies aprėptį, buvo sudaryta 1013 respondentų TPD (tikimybinė proporcinga dydžiui) imtis. Duomenims sverti buvo remiamasi Valstybės duomenų agentūros duomenimis. Duomenys buvo sveriami naudojant tokius kintamuosius kaip lytis, amžius ir gyvenvietės tipas.

Apklausoos laikas: šio tyrimo duomenys buvo renkami 2024 m. kovo 15–25 d.

Padėka

Įdomiame šio leidinio rengimo ir vykdymo procese dalyvavo daug kolegų ir institucijų. Norėtume padėkoti mūsų partneriui tyrimų centrui „Baltijos tyrimai“, ypač Rasai Ališauskienei ir Elenai Liubšienei, kurios mūsų vardu atliko visuomenės nuomonės tyrimą ir konsultavo daugeliu susijusių klausimų.

Ypač dėkojame Edgarui Žvirgždiniui ir Ainiui Perminiui iš dizaino bendrovės „Associates, Partners et Sons“, kurie sukūrė visus grafikus ir vaizdinę medžiagą bei leidinio maketą.

Galiausiai labai dėkojame Ludwigui Listui (FES Austrija) ir Imkei Gellermann (FES būstinė Berlyne), kurie padėjo užtikrinti diskusijas ir sklandų procesą.

Projekto ir leidinio koordinatorius visose trijose Baltijos šalyse:
Kristas Šukevičas (FES Latvija).

Už Lietuvą buvo atsakinga Jolanta Steikūnaitė-Babarskė (FES Lietuva).

Tomas Zarinis ir Kristas Šukevičas buvo atsakingi už Latviją (FES Latvija).

Ūlle Keskūla, Tomas Zarinis bei Kristas Šukevičas taip pat buvo atsakingi už Estiją (FES Estija ir Latvija).

ISBN 978-609-95426-3-8

Pastabos

Pastabos
